

PRZESTĘPSTWA PRZECIWKO WYBOROM I REFERENDUM – WYBRANE ASPEKTY PRAWNOKARNE I KRYMINOLOGICZNE

1. Wprowadzenie

W literaturze spotkać można tezę, że genazy przestępstw przeciwko wyborom należy doszukiwać się już w starożytnym Rzymie, gdzie nadużycia wyborcze przybierały formę różnorodnych przekupstw. Jednak ukształtowane konstrukcje prawne poszczególnych typów przestępstw wyborczych, jak i sam proces wyborczy pojawiły się w XIX w. w monarchiach konstytucyjnych.¹ Ten rodzaj przestępstw penalizowany był zarówno w kodeksie karnym z 1932 r.,² jak i jego następcy z 1969 r.,³ a także w obecnie obowiązującym kodeksie karnym. W kodeksie karnym z 1932 r. regulacje takie zawierał Rozdział XX zatytułowany szeroko jako: „Przestępstwa przeciwko głosowaniu”, zaś w kodeksie karnym z 1969 r. był to Rozdział XXVI „Przestępstwa przeciwko wyborom”. Warto przy tym wspomnieć, że to właśnie kodeks z 1932 r. był wzorem przy tworzeniu przepisów XXXI Rozdziału obowiązującej ustawy karnej z 1997 r.⁴

Celem przedmiotowego opracowania jest ukazanie prawnokarnych i kryminologicznych aspektów przestępstw przeciwko wyborom oraz aktualnych rozmiarów tego zjawiska. Podjęcie tego tematu zostało podyktowane faktem, iż popełnianie przestępstw, które penalizowane są w Rozdziale XXXI k.k., zakłóca prawidłowe funkcjonowanie demokracji, a więc stanowi to zagrożenie szczególnie istotne z punktu widzenia państwa.

1 W. Kozielowicz, Rozdział IX. Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum, (w:) L. Gardocki (red.), System Prawa Karnego. Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym, t. 8, Warszawa 2012, ss. 710, 711.

2 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z mocą ustawy z dnia 11 lipca 1932 r. (Dz.U. z 1932 r. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.).

3 Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.).

4 W. Kozielowicz, Rozdział..., *op. cit.*, ss. 710, 711.

Przepisy tego rozdziału spełniają więc bardzo istotną rolę w państwie demokratycznym, ponieważ chronią podstawowe instytucje tego ustroju. Stoją one na straży prawidłowego funkcjonowania sprawowania władzy przez naród, zarówno w formie pośredniej, jak i bezpośredniej. Niewątpliwie, doniosłe znaczenie tych regulacji wynika stąd, iż w wyborach obywatele decydują o osobie głowy państwa, składzie obu izb Parlamentu, organów samorządu terytorialnego, a od 2004 r. także Parlamentu Europejskiego. W referendum natomiast odpowiadają na pytania dotyczące kwestii szczególnie ważkich z perspektywy państwa.

W związku powyższym konieczna jest dogłębna analiza znamion poszczególnych czynów zabronionych, celem właściwego zrozumienia obecnego kształtu Rozdziału XXXI i wskazania kwestii budzących spory w dogmatyce. Problematyka przestępstw wyborczych doczekała się już wielu wartościowych opracowań w literaturze przedmiotu. Z uwagi jednak na to, że wybory i referenda są nieodłącznym elementem naszego ustroju, permanentnie istnieje potrzeba przedstawiania aktualnej skali tego zjawiska i opisywania rządzących nim prawidłowości. Dlatego też w artykule przedstawione są aktualne rozmiary przestępstw przeciwko wyborom i referendum, czemu służą najnowsze dane dotyczące liczby postępowań wszczętych o konkretny czyn zabroniony i liczby osób skazanych na podstawie danego przepisu, co pozwala wysnuć wnioski dotyczące zagrożenia tą kategorią przestępstw.

Rodzajowym przedmiotem ochrony przepisów art. 248-250 k.k. jest prawidłowy przebieg wyborów⁵ do: Sejmu, Senatu, organów samorządu terytorialnego, Parlamentu Europejskiego i wyborów Prezydenta RP oraz referendów. Prawo wyborcze chronione jest zarówno w aspekcie ogólnokrajowym, jak i indywidualnym. Owe regulacje mają zagwarantować rzetelne, zgodne z prawem, a także zasadami demokracji przeprowadzenie wyborów do ww. organów i referendów oraz realizację prawa wyborczego obywateli.⁶

Obowiązujący Kodeks karny w sposób bardzo precyzyjny i kazuistyczny opisuje przestępne zachowania związane z procedurą wyborów oraz referendów, zarówno tych o charakterze ogólnokrajowym, jak i lokalnym. W tym miejscu warto zaznaczyć, iż istnieje także szereg czynów zabronionych skierowanych przeciwko tym instytucjom, będących przedmiotem regulacji innych aktów prawnych, a mianowicie Kodeksu wyborczego,⁷ Ustawy o referendum ogólnokrajowym⁸ i Ustawy o referendum lokalnym.⁹

5 J. Piskorski, *Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum*, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks Karny. Część Szczególna. Komentarz do art. 222-316*, Warszawa 2013, s. 257.

6 M. Budyn-Kulik, *Komentarz do rozdziału XXXI k.k.*, (w:) M. Mozgawa (red.), M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, *Kodeks Karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 579.

7 Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – *Kodeks wyborczy* (Dz.U. z 2011 r. Nr 21, poz. 112 z późn. zm.).

8 Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. – *o referendum ogólnokrajowym* (Dz.U. z 2003 r. Nr 57, poz. 507 z późn. zm.).

9 Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – *o referendum lokalnym* (Dz.U. z 2000 r. Nr 88 poz. 985 z późn. zm.).

2. Nadużycia wyborcze (art. 248 k.k.)

Art. 248 k.k.¹⁰ penalizuje naruszenia prawa wyborczego i referendalnego przy przebiegu wyborów i referendum (tzw. nadużycia wyborcze). W literaturze można spotkać skrajnie odmienne poglądy dotyczące podmiotu typizowanych w tym przepisie czynów. A. Marek twierdzi, iż nadużycie wyborcze jest przestępstwem powszechnym,¹¹ czyli podmiotem kryminalizowanych czynów może być każdy człowiek, który jest zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej, tj. osiągnął wiek odpowiedzialności karnej i nie zachodzi u niego niepoczytalność. M. Szewczyk wskazuje, iż sprawcami czynów z pkt. 1 i 2 mogą być tylko osoby, do których kompetencji należą przygotowywanie list kandydatów i wyborców. Podmiotem przestępstwa typizowanego w pkt. 4 może być przede wszystkim członek komisji wyborczej, która ma stać na straży prawidłowego przebiegu przyjmowania i liczenia głosów. Sprawcą przestępstwa z pkt. 6 może być natomiast osoba, która zajmuje się sporządzaniem list z podpisami obywateli zgłaszających kandydatów do wyborów lub inicjujących referendum.¹² L. Tyszkiewicz podkreśla natomiast, że mimo iż omawiane przestępstwo nie jest przestępstwem indywidualnym, to może ono zostać popełnione przede wszystkim przez osobę uczestniczącą w procedurze wyborów lub referendum.¹³ J. Piskorski twierdzi, że czyny typizowane w pkt. 1, 2, 4, 6 należą do grupy przestępstw indywidualnych, czyn z pkt. 3 stanowi natomiast przestępstwo powszechne. Zachowanie przestępne z pkt. 5 w części dotyczącej odstąpienia innej osobie karty do głosowania jest przestępstwem indywidualnym, ponieważ przyjąć należy, iż tylko osoba głosująca może wejść w jej posiadanie. W przypadku, zaś zachowania polegającego na pozyskaniu karty będziemy mieli do czynienia z przestępstwem ogólnospawczym.¹⁴

Indywidualnym przedmiotem ochrony tego przepisu jest legalność głosowania,¹⁵ Ustawodawca, w art. 248 k.k., w bardzo precyzyjny sposób wyszczególnia typy przestępnych zachowań, które stanowią wyborcze nadużycia.

10 Art. 248. Kto w związku z wyborami do Sejmu, do Senatu, wyborem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, wyborami do Parlamentu Europejskiego, wyborami organów samorządu terytorialnego lub referendum: 1) sporządza listę kandydujących lub głosujących, z pominięciem uprawnionych lub wpisaniem nieuprawnionych, 2) używa podstępnie celem nieprawidłowego sporządzenia listy kandydujących lub głosujących, protokołów lub innych dokumentów wyborczych albo referendalnych, 3) niszczy, uszkadza, ukrywa, przerabia lub podrabia protokoły lub inne dokumenty wyborcze albo referendalne, 4) dopuszcza się nadużycia lub dopuszcza do nadużycia przy przyjmowaniu lub obliczaniu głosów, 5) odstępuje innej osobie przed zakończeniem głosowania niewykorzystaną kartę do głosowania lub pozyskuje od innej osoby w celu wykorzystania w głosowaniu niewykorzystaną kartę do głosowania, 6) dopuszcza się nadużycia w sporządzaniu list z podpisami obywateli zgłaszających kandydatów w wyborach lub inicjujących referendum, – podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

11 A. Marek, Kodeks Karny. Komentarz, Warszawa 2010, s. 540.

12 M. Szewczyk, Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum, (w:) A. Zoll (red.), Kodeks Karny. Komentarz do art. 117-277 k.k., Warszawa 2013, s. 1319.

13 L. Tyszkiewicz, Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum, (w:) M. Filar (red.), Kodeks Karny. Komentarz, Warszawa 2012, s. 1164 oraz A. Marek, Kodeks..., *op. cit.*

14 J. Piskorski, Przestępstwa..., *op. cit.*, s. 256.

15 M. Budyn-Kulik, Komentarz..., *op. cit.*, s. 580.

Penalizowane w pkt. 1 zachowanie polega na sporządzaniu list osób kandydujących, bądź też głosujących z pominięciem osób uprawnionych, bądź wpisaniem nieuprawnionych. Czyn ten może zostać popełniony, zarówno przez działanie, jak i zaniechanie. Jest to przestępstwo skutkowe z narażania na konkretne niebezpieczeństwo. Skutkiem należącym do znamion tego czynu zabronionego jest sporządzenie niezgodnej z prawdą listy osób kandydujących, bądź głosujących.¹⁶

Pkt 2 art. 248 k.k. kryminalizuje użycie podstępów w celu nieprawidłowego sporządzenia list, protokołów, bądź innych dokumentów wyborczych i referendalnych. Przestępstwo to ma charakter formalny i może zostać popełnione zarówno przez działanie, jak i zaniechanie.¹⁷ Pojęcie „dokument” użyte w treści tego przepisu należy definiować zgodnie z art. 115 §14 k.k.¹⁸

W pkt. 3 przewidziano odpowiedzialność karną za: niszczenie, uszkodzenie, ukrywanie, przerabianie, albo podrabianie protokołów i innych dokumentów wyborczych oraz referendalnych.¹⁹ Jest to przestępstwo materialne, które może zostać popełnione wyłącznie w wyniku aktywności sprawcy.²⁰ Zgodnie z tezami do art. 288 §1 k.k. pod pojęciem „zniszczenie” należy rozumieć zniszczenie całkowite, bądź znaczne naruszenie substancji rzeczy uniemożliwiająca używanie jej zgodnie z przeznaczeniem.²¹ Generalizując chodzi tu zatem o jej unicestwienie, czy też pozbawienie dotychczas posiadanych właściwości. „Ukrycie”, najprościej rzecz ujmując, oznacza natomiast stworzenie stanu niedostępności dokumentu dla osób uprawnionych i chcących z niego skorzystać,²² umieszczenie w miejscu innym od tego, w którym powinien się znajdować, tak by uniemożliwić jego właściwe wykorzystanie.²³ „Podrabianiem”, na kanwie art. 270 §1, jest „nadanie jakiemuś przedmiotowi pozorów dokumentu, w celu wywołania wrażenia, że zawarta w nim treść pochodzi od wymienionego w nim wystawcy, podczas gdy w rzeczywistości tak nie jest”. Chodzi tu zarówno o podrobienie całości dokumentu, jak i jego fragmentu. Pod pojęciem „przerobienie” należy natomiast rozumieć dokonanie zmian w treści autentycznego dokumentu, może ono polegać na dokonaniu skreśleń, dopisków, a także wymazań.²⁴ SN w wyroku z dnia 9 stycznia 2013 r., który zapadł na podstawie art. 270 § 1 k.k. stwierdził, iż: „Penalizacji podlega zachowanie sprawcy, który bądź to nadaje dokumentowi pozory, że wynikająca z niego treść pochodzi od danego wystawcy – co nie jest prawdą (takie zachowanie jest „podrobieniem” dokumentu w rozumieniu

16 *Ibidem*, s. 580.

17 *Ibidem*, s. 580.

18 Art. 115 § 14. Dokumentem jest każdy przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji, z którym jest związane określone prawo, albo który ze względu na zawartą w nim treść stanowi dowód prawa, stosunku prawnego lub okoliczności mającej znaczenie prawne.

19 Szerzej zob. S. Kowalski, Karnoprawna ochrona wykazu podpisów wyborców w wyborach samorządowych, „Prokuratura i Prawo” 2014, Nr 9.

20 M. Budyn-Kulik, Komentarz..., *op. cit.*, s. 580.

21 A. Marek, Kodeks..., *op. cit.*, s. 613.

22 M. Budyn-Kulik, Komentarz..., *op. cit.*, s. 580, 641.

23 M. Szewczyk, Przestępstwa..., *op. cit.*, s. 1321.

24 M. Budyn-Kulik, Komentarz..., *op. cit.*, s. 580, 631.

art. 270 § 1 k.k.), bądź też – w drugiej postaci przestępczego działania – sprawca zmienia treść autentycznego dokumentu rzeczywiście wystawionego przez uprawnionego do tego wystawcę (takie zachowanie jest „przerobieniem” dokumentu w rozumieniu art. 270 § 1 k.k.)²⁵”.

W kolejnym punkcie (4) art. 248 k.k. dokonano typizacji fałszerstwa wyborczego przez dopuszczenie się nadużycia bądź dopuszczenie do nadużycia przy przyjmowaniu głosów, które jest przestępstwem formalnym. Pierwsze ze znamion czasownikowych wskazuje, iż owego przestępstwa można dopuścić się przez działanie, natomiast drugie (dopuszczenie do nadużycia) wskazuje bezspornie na zaniechanie (jest to przestępstwo niewłaściwe z zaniechania).²⁶

Jeżeli chodzi o sam termin nadużycie, to należy podkreślić, iż jest on nie do końca jasny i precyzyjny, dlatego też w doktrynie pojawiają się głosy krytyczne relatywizowane do jego używania przez ustawodawcę.²⁷ Podkreśla się jednak, iż nadużycie zawsze musi wynikać z naruszenia prawa i wynikających z niego obowiązków. Opisywany czyn zabroniony może zostać popełniony np. przez niewłaściwe zliczenie oddanych głosów, czy też niszczenia kart z oddanymi głosami.²⁸

Przestępne zachowania z pkt. 5 polegają na odstąpieniu przed ukończeniem głosowania niewykorzystanej karty innej osobie lub uzyskaniu takiej niewykorzystanej karty od innej osoby celem jej wykorzystania w głosowaniu. Jest to przestępstwo formalne, które może zostać popełnione tylko przez działanie.²⁹

Ostatni z czynów penalizowanych (pkt 6) w art. 248 polega na dopuszczeniu się nadużycia w sporządzaniu list z podpisami obywateli zgłaszających kandydatów w wyborach bądź inicjujących referendum. Wskazany czyn zabroniony ma charakter formalny, można się go dopuścić zarówno przez działanie, jak i przez zaniechanie (przestępstwo niewłaściwe z zaniechania).³⁰

Wszystkie wymienione występki mogą zostać popełnione tylko z winy umyślnej. Nie będą więc stanowiły przestępstwa, w rozumieniu tego przepisu, nieprawidłowości spowodowane nieumyślnie, nawet gdyby błąd, pod wpływem którego działał sprawca, nie był usprawiedliwiony.³¹ Precyzując postać winy umyślnej należy wskazać, iż występki, o których traktują pkt. 1, 3, 4, 6 mogą zostać popełnione zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym. Czynu typizowanego w pkt. 2, co nie budzi najmniejszych wątpliwości, można dopuścić się tylko w zamiarze bezpośrednim, o czym jednoznacznie przesądza sformułowanie „celem”. W przypadku

25 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2013 r., V KK 97/12, „Prokuratura i Prawo” 2013, Nr 4, dodatek „Orzecznictwo”, poz. 5.

26 M. Budyn-Kulik, Komentarz..., *op. cit.*, s. 580.

27 L. Tyszkiewicz, Przestępstwa..., *op. cit.*, s. 1163-1164.

28 A. Marek, Kodeks..., *op. cit.*

29 M. Budyn-Kulik, Komentarz..., *op. cit.*, s. 580.

30 *Ibidem*, s. 580.

31 L. Tyszkiewicz, Przestępstwa..., *op. cit.*, s. 1164.

odstąpienia z pkt. 5 możemy mieć zaś do czynienia z obiema postaciami zamiaru, natomiast przy pozyskaniu w grę wchodzi wyłącznie zamiar bezpośredni.³²

Przestępstwo z art. 248 k.k. zagrożone zostało w obowiązującej ustawie karnej karą od jednego miesiąca do 3 lat pozbawienia wolności.

Jak zauważa klasyk polskiej kryminologii B. Hołyst – „przestępczość nie jest wyrażeniem ustawowym. Nie stanowi ona również elementu języka prawniczego”³³. O ile z pierwszym stwierdzeniem nie sposób dyskutować, o tyle założenie drugie wydaje się nie być słuszne, albowiem prawnicy penaliści posługują się pojęciem przestępczość na co dzień, co powoduje, że stało się ono nieodłącznym elementem języka prawniczego, wchodząc doń na stałe. Za B. Hołystem należy powtórzyć, że w tradycyjnym ujęciu kryminologicznym przestępczość stanowi zbiór czynów zabronionych przez ustawę pod groźbą kary, popełnionych w określonym czasie na obszarze określonej jednostki terytorialnej. Z przestępczością nierozzerwalnie związane są problemy dotyczące jej rozmiarów, rozumianych jako udział zachowań przestępczych w całokształcie działalności członków społeczeństwa.³⁴ Na tak rozumiane rozmiary przestępczości składają się następujące rodzaje: przestępczość rzeczywista, ujawniona, stwierdzona i osądzona.

Rozmiary pierwszej z nich nigdy nie są znane, albowiem jest to ogół czynów przestępnych na danym terenie w danym czasie. Nigdy organy ścigania nie posiadają pełnej wiedzy na ten temat, pewna część przestępczości rzeczywistej wchodzi w skład obszaru tzw. „ciemnej liczby” przestępstw. Przestępczość ujawniona, nazywana często w literaturze pozorną, odzwierciedla ogół czynów, o których uzyskały informacje organy ścigania i w związku z tym wszczęły postępowanie przygotowawcze. Z kolei przestępczość stwierdzona to ogół czynów, których przestępny charakter został potwierdzony w wyniku przeprowadzonego postępowania przygotowawczego, a przestępczość osądzona wyrokiem skazującym stanowi zbiór czynów, których przestępny charakter potwierdziło postępowanie sądowe.³⁵

Zamieszczona poniżej statystyka została zaczerpnięta z danych prezentowanych na rządowej stronie Policji,³⁶ a także danych nadesłanych przez Komendę Główną Policji oraz zamieszczonych na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości.³⁷ Policyjne dane statystyczne dotyczą liczby wszczętych postępowań, co oznacza, że mieszczą się w obszarze tzw. przestępczości ujawnionej, natomiast dane ujawnione w statystyce prowadzonej przez Ministerstwo Sprawiedliwości nadsyłane są przez sądy, sporządzające karty karne. Statystyka prowadzona przez Ministerstwo jest statystyką sądową zawierającą dane odnośnie przestępczości stwierdzonej.

32 M. Szewczyk, *Przestępstwa...*, op. cit., s. 1322-1323.

33 B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 1994, s. 53.

34 *Ibidem*, s. 54.

35 *Ibidem*, s. 54.

36 Adres strony internetowej www.policja.gov.pl (data dostępu: 25.01.2015 r.).

37 Adres strony internetowej www.ms.gov.pl (data dostępu: 25.01.2015 r.).

Jak słusznie zauważa B. Hołyst, zaletą statystyki policyjnej jest zakres rejestracji i jej operatywność, wadą natomiast jest często jej niedokładność, bowiem niektóre z zarejestrowanych czynów są pozbawione znamion przestępstwa. Zaletą statystyki sądowej jest natomiast duży zakres informacji o przestępstwie i sprawcy, zweryfikowanych w toku postępowania przygotowawczego i sądowego. Statystyka sądowa obejmuje zazwyczaj mniejszą liczbę przypadków skazań niż zarejestrowanych przestępstw w statystyce policyjnej.³⁸

Ponadto należy mieć także na uwadze, że statystyki policyjne operują jednostką statystyczną w postaci liczby wszczętych postępowań (w których podejrzanych może nie być, może być jeden, dwóch lub więcej), natomiast statystyki sądowe bazują na liczbie prawomocnych skazań osób dorosłych. Różne są zatem operaty wykorzystywane do budowy tych dwóch rodzajów statystyk.

Tabela 1. Liczba postępowań wszczętych o czyn z art. 248 k.k. oraz ustaw szczególnych w latach 1999-2014

art. 248 i ustawy szczególne	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	71	69	12	12	69	84	46	23
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 (art. 248)
	56	64	23	22	19	33	15	95

Źródło: www.policja.pl (data dostępu: 25.01.2015 r.).

Z opisanymi w art. 248 k.k. przestępstwami korespondują czyny zabronione w postaci przestępstw i wykroczeń w ustawach pozakodeksowych, szczególnych. Można tu wskazać chociażby na art. 494-513a Kodeksu wyborczego,³⁹ art. 80-87 Ustawy o referendum ogólnokrajowym,⁴⁰ art. 68-73 Ustawy o referendum lokalnym,⁴¹ które swoimi zakresami obejmują głównie nadużycia finansowe i bezprawną agitację wyborczą.⁴²

38 B. Hołyst, *Kryminologia...*, op. cit., ss. 55, 60.

39 Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2011 r. Nr 21, poz. 112 z późn. zm.).

40 Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. – o referendum ogólnokrajowym (Dz.U. z 2003 r. Nr 57, poz. 507 z późn. zm.).

41 Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – o referendum lokalnym (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 706).

42 G. Łabuda, *Komentarz do art. 248 k.k.*, (w:) J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 861.

Tabela 2. Prawomocnie skazani dorośli na podstawie art. 248 k.k. w latach 2001-2012

art. 248	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
pkt 1	2	2	-	3	1	2	5	4	-	2	1	1
pkt 2	4	1	2	50	19	5	12	2	-	2	2	2
pkt 3	1	2	6	2	2	4	13	2	7	4	3	1
pkt 4	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
pkt 5	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	4	-
pkt 6	-	-	-	-	-	-	-	9	28	21	4	-

Źródło: <http://ms.gov.pl/> (data dostępu: 25.01.2015 r.).

Najwięcej postępowań o czyny z art. 248 k.k. zostało wszczętych w 2014 r., w którym odbyły się wybory samorządowe – aż 95 postępowań. Można jeszcze zwrócić uwagę na dane z roku 2004, w którym wszczęto 84 postępowania (na podstawie art. 248 i ustaw szczególnych). Warto zasygnalizować, iż w tym właśnie roku miały miejsce w Polsce pierwsze wybory do Parlamentu Europejskiego, które również właśnie w tym roku zostały dodane do katalogu instytucji chronionych przez przepisy Rozdziału XXXI k.k. Najmniej postępowań w sprawie nadużyć wyborczych i czynów z ustaw szczególnych wszczęto w latach 2001-2002, było to tylko po 12 postępowań. Na marginesie należy wspomnieć o tym, iż w 2001 r. odbyły się wybory parlamentarne, natomiast w 2002 r. wybory samorządowe. Można powtórzyć za J. Piskorskim, że przestępstwa przeciwko wyborom nie stanowią poważnego problemu kryminalnego pod względem ilościowym, a zauważalną prawidłowością w dostępnych statystykach jest korelacja liczby zarejestrowanych czynów z latami, w których odbywają się wybory.⁴³

Obserwując dane dotyczące prawomocnych skazań osób dorosłych na podstawie art. 248 k.k. można zauważyć, iż najwięcej prawomocnych wyroków dotyczyło czynu z pkt. 2, czyli użycia podstępny w celu nieprawidłowego sporządzenia list, protokołów, bądź innych dokumentów wyborczych i referendalnych. W 2004 r. skazano aż 50 osób, a w 2005 r. – 19. Można także zauważyć niewielką liczbę skazanych (od kilku do kilkunastu osób) na podstawie pkt. 3 (niszczenie, uszkodzanie, ukrywanie, przerabianie, albo podrabianie protokołów i innych dokumentów wyborczych oraz referendalnych). Skazanie za dopuszczenie się występku z pkt. 1, 4, 5 w praktyce występuje dosyć rzadko, a jeśli już mamy z nim do czynienia, to dotyczy tylko kilku

43 J. Piskorski, *Przestępstwa...*, op. cit., s. 249.

osób rocznie. Brak skazań za czyn z pkt. 5 art. 248 k.k. przed rokiem 2004 wynika z faktu, iż dopiero w tym roku został on dodany nowelą do k.k.⁴⁴

3. Zakłócanie przebiegu wyborów (art. 249 k.k.)

Art. 249⁴⁵ konstytuuje odpowiedzialność karną za zakłócenie przebiegu wyborów, które jest przestępstwem ogólnospawczym. Indywidualnym przedmiotem ochrony tego przepisu jest swoboda realizacji prawa wyborczego.⁴⁶

Omawiana regulacja ma na celu zapewnienie ochrony odbycia zgromadzenia poprzedzającego głosowanie; swobodnego wykonywania biernego i czynnego prawa wyborczego; przebiegu głosowania i liczenia głosów oraz sporządzania protokołów lub innych dokumentów wyborczych albo referendalnych.

Czynność sprawcza przestępstwa z art. 249 k.k. polega na przeszkadzaniu. Przyjmuje się, że oznacza ono uniemożliwienie lub utrudnianie wykonywania wymienionych wyżej czynności, stanowiących przedmiot ochrony tego przepisu.⁴⁷ Chodzi tu o ingerencję w przewidziany prawem tryb korzystania przez obywateli z przysługujących im uprawnień związanych z uczestnictwem w akcie wyborczym lub referendalnym.⁴⁸

Zgodnie z treścią tego przepisu, karalne przeszkadzanie musi nastąpić przy użyciu przemocy, groźby bezprawnej lub podstępem. Przemocą jest fizyczne oddziaływanie na jednostkę, które ma uniemożliwić opór bądź go przełamać.⁴⁹ Groźba bezprawna jest, natomiast pojęciem ustawowym, definiuje ją art. 115 § 12.⁵⁰ Podstęp polega zaś na wprowadzeniu innej osoby w błąd celem wymuszenia określonego zachowania.⁵¹ Należy także pamiętać o tym, by przy rozpatrywaniu terminu przemoc i groźba uwzględniać tezy powstałe na kanwie przepisów penalizujących czyny zabronione, do których znamion należy ów sposób zachowania.

Akceptowanym w literaturze poglądem jest przyjęcie, iż omawiany występpek jest przestępstwem bezskutkowym, dlatego że ustawodawca nie zaliczył skutku do znamion tego przestępstwa.⁵² W nieco odmienny sposób kwestię tę prezentuje

44 Ustawa z dnia 23 stycznia 2004 r. – Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego (Dz.U. z 2004 r. Nr 25, poz. 219).

45 Art. 249. Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem przeszkadza: 1) odbyciu zgromadzenia poprzedzającego głosowanie, 2) swobodnemu wykonywaniu prawa do kandydowania lub głosowania, 3) głosowaniu lub obliczaniu głosów, 4) sporządzaniu protokołów lub innych dokumentów wyborczych albo referendalnych, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

46 J. Piskorski, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 261.

47 L. Tyszkiewicz, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 1164.

48 M. Szewczyk, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 1325.

49 *Ibidem*, s. 1325.

50 Art. 115 §12. Groźbą bezprawną jest zarówno groźba, o której mowa w art. 190, jak i groźba spowodowania postępowania karnego lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego osoby najbliższej; nie stanowi groźby zapowiedź spowodowania postępowania karnego, jeżeli ma ona jedynie na celu ochronę prawa naruszonego przestępstwem.

51 M. Szewczyk, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 1325.

52 J. Piskorski, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 264 oraz M. Szewczyk, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 1324-1325.

L. Tyszkiewicz, który wskazuje, iż omawiany czyn może być przestępstwem materialnym. Skutkiem, który należy do znamion czynu zabronionego, jest powstanie stanu rzeczywistych utrudnień w wykonywaniu ww. czynności, a nie niewykonanie tych czynności.⁵³ Jako przykład popełnienia występku z art. 249 k.k. można podać, za wspomnianym autorem, wyłączenie przez sprawcę prądu w lokalu wyborczym, w czasie liczenia głosów, usprawiedliwane rzekomą awarią.⁵⁴ Warto podkreślić, iż omawiany występki należy także do kategorii przestępstw wieloczynowych.⁵⁵

Strona podmiotowa przestępstwa z art. 249 polega na umyślności, podkreśla się, iż omawiany czyn może zostać popełniony tylko w zamiarze bezpośrednim.⁵⁶

Za omawiany występki ustawodawca przewidział w Kodeksie karnym karę pozbawienia wolności w wymiarze od 3 miesięcy do lat 5.

Tabela 3. Liczba postępowań wszczętych o czyn z art. 249 k.k. w latach 1999-2014

art. 249	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	-	4	9	19	8	3	5	19
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	13	1	2	14	9	1	-	11

Źródło: www.policja.pl (data dostępu: 25.01.2015 r.).

Tabela 4. Prawomocnie skazani dorośli na podstawie art. 249 k.k. w latach 2001-2012

art. 249	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
pkt 1	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
pkt 2	-	1	1	-	1	1	-	3	-	1	-	2
pkt 3	2	3	-	2	-	-	1	-	-	-	-	1

Źródło: <http://ms.gov.pl/> (data dostępu: 25.01.2015 r.).

Analizując powyższe dane można dostrzec, iż najwięcej postępowań o czyn z art. 249 k.k. wszczęto w 2002 i 2006 r. (po 19 postępowań), w tych latach odbyły się w naszym kraju wybory samorządowe. W 1999 r. nie wszczęto na tej podstawie żadnego postępowania.

Obserwując dane statystyczne dotyczące liczby prawomocnie skazanych dorosłych na podstawie art. 249 k.k., można zauważyć minimalne i sporadycznie wystę-

53 L. Tyszkiewicz, *Przestępstwa...*, op. cit., s. 1165.

54 *Ibidem*, s. 1165.

55 J. Piskorski, *Przestępstwa...*, op. cit., s. 265.

56 M. Budyn-Kulik, *Komentarz...*, op. cit., s. 582 oraz L. Tyszkiewicz, *Przestępstwa...*, op. cit., s. 1165.

pujące skazania za zakłócenie przebiegu wyborów. Należy zwrócić uwagę, iż nie uwzględniono skazań na podstawie pkt. 4, co wynika z braku danych w statystykach dostępnych na oficjalnej stronie MS. Warto zaznaczyć, iż ów przepis został dodany do k.k. nowelą z dnia 23.01.2004 r.

4. Naruszenie swobody realizacji praw wyborczych (art. 250 k.k.)

Kolejnym z czynów zabronionych, uregulowanych w Rozdziale XXXI, jest naruszenie swobody głosowania (art. 250 k.k.⁵⁷), czyli swobody realizacji praw wyborczych. Niektórzy autorzy wskazują, iż jest to przestępstwo powszechne, czyli może je popełnić każdy, pod warunkiem, że odpowiada ogólnym cechom podmiotu odpowiedzialności prawnokarnej.⁵⁸ Można spotkać także pogląd, iż w przypadku popełnienia czynu nadużywając zależności będziemy mieli do czynienia z przestępstwem indywidualnym co do czynu.⁵⁹

Przedmiotem ochrony przepisu art. 250 k.k. jest swobodny, wolny od nacisków udział w wyborach i referendum.⁶⁰ Można spotkać opinie, które jako uboczny przedmiot ochrony podają: bezpieczeństwo, wolność, nietykalność cielesną osoby, której przysługuje czynne prawo wyborcze.⁶¹

Czynność sprawcza polega tu na wpływaniu na sposób głosowania jednostki, zmuszanie jej do głosowania bądź powstrzymywanie od tego. Przestępność tych zachowań uzależniona jest od użytego przez sprawcę środka, a zatem warunkiem przestępności będzie stosowanie przemocy, groźby bezprawnej bądź nadużycie stosunku zależności. Zachowania, przy których sprawca nie posłuży się, którymś z wymienionych środków są zatem irrelevantne z punktu widzenia regulacji art. 250 k.k.⁶²

Wywarcie wpływu na głosowanie oznacza ukształtowanie treści aktu wyborczego sprzecznie z wolą uprawnionego, ale za to w zgodzie z wolą sprawcy, np. oddanie głosu nieważnego bądź oddanie głosu na osobę, której w rzeczywistości się nie popiera. Zmuszanie do głosowania nie obejmuje tylko zmuszenia do oddania głosu w lokalu wyborczym. Będziemy mieli z nim do czynienia nawet wtedy, gdy głosujący odda głos nieważny, bądź zgodny z własną wolą, albo wyniesie karty do głosowania, które następnie odda sprawcy czynu. Za powstrzymanie od głosowania może być uznane zarówno wywarcie presji wskazanymi wyżej środkami, tak by osoba chcąca zagłosować nie udała się do lokalu wyborczego, ale także fizyczne za-

57 Art. 250. Kto, przemocą, groźbą bezprawną lub przez nadużycie stosunku zależności, wywiera wpływ na sposób głosowania osoby uprawnionej albo zmusza ją do głosowania lub powstrzymuje od głosowania, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

58 L. Tyszkiewicz, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 1166.

59 M. Budyn-Kulik, *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 582.

60 M. Szewczyk, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 1327.

61 M. Jachimowicz, *Przestępstwo naruszenia swobody głosowania (art. 250 k.k.)*, „Prokurator” 2009, Nr 1, s. 92.

62 L. Tyszkiewicz, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 1165.

trzymanie tejże osoby. Ponadto obejmuje ono wszelkie zachowania, których następstwem jest brak możliwości oddania głosu.⁶³

Opisywany czyn może zostać popełniony zarówno przez działanie, jak i zaniechanie.⁶⁴ Niektórzy autorzy uważają dane przestępstwo za formalne, inni za materialne. Po głębszej analizie, słusznym wydaje się powtórzyć pogląd, zgodnie z którym czyn typizowany w art. 250 k.k. ma charakter skutkowy. Skutkiem przestępnego zachowania opisanego w tym przepisie będzie więc wywarcie wpływu na sposób głosowania uprawnionego, podjęcie głosowania wbrew własnej woli, bądź też powstrzymanie od głosowania.⁶⁵

Jeżeli chodzi o stronę podmiotową, to omawiany występki ma charakter umyślny i może być popełniony tylko w zamiarze bezpośrednim.⁶⁶

Przestępstwo z art. 250 k.k. zagrożone jest karą pozbawienia wolności w wymiarze od 3 miesięcy do 5 lat.

Tabela 5. Liczba postępowań wszczętych o czyn z art. 250 k.k. w latach 1999-2014

art. 250	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	1	4	5	1	9	5	9	71
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	27	7	4	6	3	1	2	7

Źródło: www.policja.pl (data dostępu: 26.01.2015 r.).

Tabela 6. Prawomocnie skazani dorośli na podstawie 250 k.k. w latach 2001-2014

art. 250	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1

Źródło: <http://ms.gov.pl/> (data dostępu: 26.01.2015 r.).

Największą liczbę postępowań wszczętych o czyn z art. 250 k.k. zaobserwować można w roku 2006, na tle pozostałych lat, można stwierdzić, iż było ich aż 71 – w tym roku w Polsce odbyły się wybory do organów samorządowych. Najmniej postępowań wszczęto natomiast w 1999, 2002, 2012 r. – po 1 (w 2002 r. również odbyły się w naszym kraju wybory samorządowe).

Jeżeli chodzi o kwestię skazań za naruszenie swobody głosowania, to wystąpiły one tylko w następujących latach: 2005, 2011 i 2012 – po 1.

63 J. Piskorski, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 270-271.

64 *Ibidem*, s. 270-271.

65 M. Budyn-Kulik, *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 582.

66 L. Tyszkiewicz, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 1166.

5. Łapownictwo wyborcze (art. 250a k.k.)

W art. 250a⁶⁷ penalizowane jest przestępstwo łapownictwa wyborczego. W § 1 tego przepisu ustawodawca dokonał kryminalizacji sprzedajności wyborczej, zaś w § 2 przekupstwa wyborczego. Pierwszy z czynów zabronionych jest przestępstwem indywidualnym, ponieważ może się go dopuścić tylko osoba uprawniona do głosowania. W przypadku drugiego z czynów przestępnych ustawodawca nie wskazuje na istnienie szczególnych cech charakteryzujących podmiot, a zatem jest to przestępstwo powszechne.

Przedmiotem ochrony art. 250a jest obiektywna szczerłość wyborcza,⁶⁸ obiektywizm należy rozumieć jako dokonanie aktu wyborczego zgodnie z przekonaniami wyborcy.⁶⁹ Opisujący przepis, jak wskazuje R.A. Stefański, ma stać nie tylko na straży prawidłowości wyborów, lecz także wpłynąć na redukcję „przedpola korupcji⁷⁰”.

W przypadku łapownictwa wyborczego biernego (§ 1) czynność sprawcza polega na przyjęciu korzyści majątkowej lub osobistej, bądź zażądaniu udzielenia takiej korzyści w zamian za głosowanie w określony sposób. W sposób bardzo lakoniczny do korzyści majątkowej i osobistej nawiązuje art. 115 § 4 k.k.⁷¹ Warto w tym miejscu odwołać się więc do tez sformułowanych na gruncie tej regulacji. Korzyścią majątkową jest po prostu zwiększenie aktywów bądź zmniejszenie pasywów, chodzi tu m.in. o: pieniądze, papiery wartościowe, prawa majątkowe oraz rzeczy mające wartość majątkową.⁷² Za korzyść majątkową może zostać uznana także pożyczka nieoprocentowana bądź oprocentowana, ale w sposób rażąco zanizony.⁷³ Termin „korzyść osobista” należy pojmować jako zaspokojenie potrzeb innych niż majątkowe, bądź takich, w których przeważające znaczenie przypisywane jest korzyści niematerialnej. A. Marek jako przykład korzyści osobistej podaje m.in.: awans, przyznanie odznaczenia, a nawet świadczenie nieodpłatnych usług seksualnych.⁷⁴ Korzyścią osobistą może być także udzielenie urlopu, czy też ograniczenie obowiązków.⁷⁵

67 Art. 250a. § 1. Kto, będąc uprawniony do głosowania, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo takiej korzyści żąda za głosowanie w określony sposób, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Tej samej karze podlega, kto udziela korzyści majątkowej lub osobistej osobie uprawnionej do głosowania, aby skłonić ją do głosowania w określony sposób lub za głosowanie w określony sposób. § 3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca czynu określonego w § 1 lub 2 podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 4. Jeżeli sprawca przestępstwa określonego w § 1 albo w § 3 w związku z § 1 zawiadomił organ powołany do ścigania o fakcie przestępstwa i okolicznościach jego popełnienia, zanim organ ten o nich się dowiedział, sąd stosuje nadzwyczajnie złagodzenie kary, a nawet może odstąpić od jej wymierzenia.

68 M. Szewczyk, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 1331.

69 R. A. Stefański, *Przestępstwo korupcji wyborczej (art. 250a)*, „Prokuratura i Prawo” 2004, Nr 4, s. 70.

70 *Ibidem*, s. 70.

71 Art. 115 § 4. Korzyścią majątkową lub osobistą jest korzyść zarówno dla siebie, jak i dla kogo innego.

72 A. Marek, *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 312.

73 M. Szewczyk, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 1333.

74 A. Marek, *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 312.

75 M. Szewczyk, *Przestępstwa...*, *op. cit.*, s. 1334.

Warto zaznaczyć, iż w pojęciu głosowania w określony sposób mieści się także oddanie głosu nieważnego.⁷⁶ Czyn zabroniony z § 1 ma charakter formalny i może zostać popełniony zarówno przez działanie, jak i zaniechanie.

Istotą łapownictwa wyborczego czynnego (§ 2) jest udzielenie, wspomnianej wyżej, korzyści uprawnionemu do głosowania w celu skłonienia do głosowania w określony sposób lub za głosowanie w określony sposób. Z punktu widzenia tego przestępstwa bez znaczenia pozostaje fakt, czy oferowana korzyść została przyjęta, czy też nie.⁷⁷ Jest to przestępstwo formalne, z działania.⁷⁸

W tym miejscu warto zasygnalizować, iż nasz ustawodawca pominął penalizację przyjęcia lub udzielenia obietnicy korzyści. Ten zabieg należy uznać za celowy, ponieważ z przebiegiem kampanii wyborczej nierozzerwalnie związane jest składanie przez kandydatów obietnic wyborcom, które często nie są dotrzymywane.⁷⁹ W doktrynie pojawił się postulat⁸⁰ penalizowania tych zachowań, jednakże został on odrzucony.

Strona podmiotowa przestępstwa z § 1 przejawia się w umyślności w postaci zamiaru bezpośredniego,⁸¹ natomiast w przypadku § 2 będziemy mieli do czynienia z zamiarem bezpośrednim kierunkowym,⁸² co wynika z treści i sposobu zredagowania tego przepisu.

Występki z § 1 i 2 art. 250a zagrożone są karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Warto zwrócić uwagę na treść § 3 tego przepisu, w którym przewidziano łagodniejszy wymiar kary z uwagi na przypadek mniejszej wagi. SN w wyroku z dnia 9 października 1996 r. stwierdził, że „przy ocenie, czy zachodzi wypadek mniejszej wagi w danej sprawie, należy brać pod uwagę przedmiotowo-podmiotowe znamiona czynu, kładąc akcent na te elementy, które są charakterystyczne dla danego rodzaju przestępstw. Wypadek mniejszej wagi jest to bowiem uprzywilejowana postać czynu o znamionach przestępstwa typu podstawowego, charakteryzująca się przewagą łagodzących elementów przedmiotowo-podmiotowych⁸³”. Czyn z § 3 zagrożony jest karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2.

W § 4 ustawodawca dokonał uregulowania instytucji czynnego żalu, skorzystanie z niej powoduje obligatoryjne złagodzenie kary. Sąd może także odstąpić od wymierzenia kary. Należy podkreślić, iż uprawnionym do skorzystania z dobro-

76 R. A. Stefański, *Przestępstwo...*, *op. cit.*, s. 71.

77 *Ibidem*, s. 75.

78 M. Budyn-Kulik, *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 583.

79 R. A. Stefański, *Przestępstwo...*, *op. cit.*, 76.

80 J. Skorupka, *Podstawy karania korupcji w kodeksie karnym de lege lata i de lege ferenda* (wybrane zagadnienia), „Państwo i Prawo” 2003, nr 12, s. 78 i nast.

81 M. Budyn-Kulik, *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 583.

82 R. A. Stefański, *Przestępstwo...*, *op. cit.*, s. 78.

83 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 października 1996 r., V KKN 79/96, „Orzecznictwo Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego” 1997, nr 3-4, poz. 27.

dziejstwa czynnego żalu jest tylko sprawca czynu z § 1 (biernego przekupstwa wyborczego) oraz sprawca, którego zachowanie stanowi przypadek mniejszej wagi.

Tabela 7. Liczba postępowań wszczętych o czyn z art. 250a k.k. w latach 1999-2014

art. 250a	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	4	4	7	62	20	4	2	57	34	9	5	62

Źródło: www.policja.pl (data dostępu: 26.01.2015 r.).

Tabela 8. Prawomocnie skazani dorośli na podstawie 250a k.k. w latach 2001-2012

art. 250a	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
§1	-	-	-	-	-	-	-	5	5	1	47	13
§2	-	-	-	-	-	-	-	12	9	1	15	7
§3	-	-	-	-	-	-	-	-	3	7	3	11
§3 w zw. z §1	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	10	1
§3 w zw. z §2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	4	1

Źródło: <http://ms.gov.pl/> (data dostępu: 26.01.2015 r.).

Dokonując analizy powyższych danych statystycznych, nie można pomijać faktu, iż przepis art. 250a k.k. wszedł w życie z dniem 1 lipca 2003 r.⁸⁴ Największą liczbę wszczętych postępowań w sprawach korupcji wyborczej można zaobserwować w roku 2006 i 2014, w których wszczęto po 62 postępowania. Tylko 2 postępowania zostały natomiast wszczęte w roku 2009.

Pierwsze prawomocne wyroki za czyn z art. 250a k.k. zaczęły zapadać dopiero w 2008 r. Najwięcej prawomocnych skazań, zarówno w przypadku sprzedajności wyborczej, jak i przekupstwa wyborczego, miało miejsce w 2011 r. (za czyn z § 1-47, za czyn z § 2-15). W tym też roku 14 osób zostało skazanych za czyn stanowiący wypadek mniejszej wagi.

84 Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. – o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2003 r. Nr 111, poz. 1061).

6. Naruszenie tajności głosowania (art. 251 k.k.)

Ostatnim z czynów zabronionych uregulowanych w Rozdziale XXXI k.k. jest naruszenie tajności głosowania. Przepięstwo z art. 251 k.k.⁸⁵ jest przestępstwem powszechnym, czyli może zostać popełnione przez każdego, odpowiadającego ogólnym cechom podmiotu odpowiedzialności prawnokarnej.

Przedmiotem ochrony tego przepisu jest, zagwarantowana w art. 96 ust. 2, art. 97 ust. 2, art. 127 ust. 1 i art. 169 ust. 2 Konstytucji RP,⁸⁶ zasada tajności głosowania.

Opisywany czyn zabroniony ma charakter materialny, skutkiem przestępnego zachowania jest zapoznanie się z treścią głosu oddanego przez osobę, która sobie tego nie życzy. Może on zostać popełniony zarówno przez działanie, jak i zaniechanie.⁸⁷ Istotę czynności sprawczej stanowi zapoznanie się z treścią głosu osoby głosującej wbrew jej woli.

Znanię czasownikowe „zapoznanie z treścią głosu” oznacza „podjęcie każdej czynności prowadzącej do poznania jego treści, np. podglądanie osoby oddającej głos, identyfikowanie anonimowej karty do głosowania⁸⁸”. Zgoda osoby oddającej głos prowadzi do wyłączenia przestępnosci czynu.⁸⁹

Przepięstwo to można popełnić z winy umyślnej. W literaturze istnieje natomiast spór w kwestii zamiaru. Niektórzy autorzy twierdzą, iż opisywanego czynu można się dopuścić tylko w zamiarze bezpośrednim,⁹⁰ natomiast pozostali dopuszczają wystąpienie obu postaci zamiaru.⁹¹

Przepięstwo naruszenia tajności głosowania zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2.

Tabela 9. Liczba postępowań wszczętych o czyn z art. 251 k.k.
w latach 1999-2014

art. 251	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	-	4	-	-	1	3	3	5
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	5	1	1	1	3	-	1	1

Źródło: www.policja.pl (data dostępu: 26.01.2015 r.).

85 Art. 251. Kto, naruszając przepisy o tajności głosowania, wbrew woli głosującego zapoznaje się z treścią jego głosu, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

86 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

87 M. Budyn-Kulik, Komentarz..., *op. cit.*, s. 584.

88 M. Szewczyk, Przepięstwa..., *op. cit.*, s. 1137.

89 L. Tyszkiewicz, Przepięstwa..., *op. cit.*, s. 1167.

90 *Ibidem*, s. 1167.

91 M. Budyn-Kulik, Komentarz..., *op. cit.*, s. 584 oraz M. Szewczyk, Przepięstwa..., *op. cit.*, s. 1138.

Jak widać na podstawie danych zawartych w tabeli postępowania w sprawie o przestępstwo z art. 251 kk toczyły się incydentalnie.

Tabela 10. Prawomocnie skazani dorośli na podstawie 251 k.k. w latach 2001-2012

art. 251	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-

Źródło: <http://ms.gov.pl/> (data dostępu: 26.01.2015 r.).

Jeżeli chodzi o postępowania wszczęte o czyn z art. 251 k.k., to największą ich liczbę zaobserwowano w latach 2006-2007. W latach 1999, 2001, 2002 i 2012 nie wszczęto żadnego postępowania o czyn z tego przepisu.

W latach 2001-2012 tylko dwukrotnie przepis art. 251 k.k. stanowił podstawę do wydania prawomocnego orzeczenia, miało to miejsce w roku 2004 i 2006.

7. Podsumowanie

O rozmiarach zjawiska przestępczości przeciwko wyborom i referendum możemy mówić dopiero po skrupulatnym dokonaniu analizy statystyki policyjnej i sądowej. Szczególne znaczenie przypisuje się tej drugiej, dlatego że stanowi ona najbardziej wiarygodną informacją, ukazującą skalę przestępczości w Polsce. Uzasadnione jest to tym, iż przedstawia ona liczbę osób dorosłych, w stosunku do których zapadł prawomocny wyrok skazujący.

Podsumowując dane statystyczne dotyczące przestępstw przeciwko wyborom i referendum (art. 248-251 k.k.) można spostrzec, iż nie stanowią one, pod względem ilościowym, poważnego zagrożenia. Niestety, w powyższych statystykach sądowych nie uwzględniono jeszcze danych za rok 2013 i 2014.

Ze statystyk policyjnych wynika, iż niezwykle rzadko wszczynane są postępowania o czyny z Rozdziału XXXI k.k. Obserwując natomiast dane Ministerstwa Sprawiedliwości od razu możemy stwierdzić, iż do prawomocnych skazań za czyny z Rozdziału XXXI dochodzi epizodycznie.

Zarówno w jednej, jak i drugiej statystyce niełatwo zaobserwować jakiegokolwiek prawidłowości, zauważalne są tylko oczywiste zależności między liczbą wszczętych postępowań a latami, w których odbywały się wybory. Po dokonaniu analizy danych statystycznych i zestawieniu ich z liczbą osób skazanych ogółem w poszczególnych latach, z całą pewnością można stwierdzić, iż zagrożenie przestępstwami przeciwko wyborom i referendum jest naprawdę marginalne. Nie można go jednak bagatelizować, z uwagi na wielokrotnie podkreślane znaczenie prawidłowego korzystania z instytucji demokracji bezpośredniej i pośredniej dla funkcjonowania

państwa i społeczeństwa. Zjawisko to należy stale badać i weryfikować prawidłowości dotyczące popełniania czynów zabronionych skierowanych przeciwko wyborom i referendum.

BIBLIOGRAFIA

- Budyn-Kulik M., Komentarz do rozdziału XXXI k.k., (w:) M. Mozgawa (red.), M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, Kodeks Karny. Komentarz, Warszawa 2012
- Hołyst B., Kryminologia, Warszawa 1994
- Jachimowicz M., Przepięstwo naruszenia swobody glosowania (art. 250 k.k.), Prokurator 2009, Nr 1
- Kowalski S., Karnoprawna ochrona wykazu podpisów wyborców w wyborach samorządowych, Prok. i Pr. 2014, Nr 9
- Kozielewicz W., Rozdział IX. Przepięstwa przeciwko wyborom i referendum (w:) L. Gardocki (red.), System Prawa Karnego. Przepięstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym, t. 8, Warszawa 2012
- Łabuda G., Komentarz do art. 248 k.k., (w:) J. Giezek (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, Warszawa 2014
- Marek A., Kodeks Karny. Komentarz, Warszawa 2010
- Piskorski J., Przepięstwa przeciwko wyborom i referendum, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks Karny. Część Szczególna. Komentarz do art. 222-316, Warszawa 2013
- Skorupka J., Podstawy karania korupcji w kodeksie karnym *de lege lata* i *de lege ferenda* (wybrane zagadnienia), PiP 2003, nr 12
- Szewczyk M., Przepięstwa przeciwko wyborom i referendum, (w:) A. Zoll (red.), Kodeks Karny. Komentarz do art. 117-277 k.k., Warszawa 2013
- Tyszkiewicz L., Przepięstwa przeciwko wyborom i referendum, (w:) M. Filar (red.), Kodeks Karny. Komentarz, Warszawa 2012

CRIMINAL AND CRIMINOLOGICAL ASPECTS OF OFFENCES AGAINST ELECTIONS AND REFERENDA

This research paper elaborates on the problem of offences against elections and referenda, and analyses provisions of the XXXI chapter of the Polish Penal Code, which penalizes electoral offences. A detailed description of particular acts prohibited by law has been provided. Moreover, attention is given to issues causing interpretation problems. The paper presents a statistical overview of the occurrence of offences on the basis of data concerning initiated proceedings, and convictions by final judgments.

Keywords: Offences against elections and referenda, electoral abuse, disruption of elections, abuse of the freedom to vote, electoral corruption, infringement of the voting confidentiality

Słowa kluczowe: przestępstwa przeciwko wyborom i referendum; nadużycia wyborcze; zakłócanie przebiegu wyborów; naruszenie swobody głosowania; łapownictwo wyborcze; naruszenie tajności głosowania